

Kokemuksia sosiaalisesta kuntoutuksesta

-Tapausesimerkkinä ranualainen Työpaja Justeeri

Mikko Laivamaa

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutus
Sosionomi (AMK)

2020

Sosiaalialan koulutus
Sosionomi AMK

Tekijä	Mikko Laivamaa	Vuosi 2020
Ohjaajat	Leena Viinämäki, Mikko Ravantti	
Työn nimi	Kokemuksia sosiaalisesta kuntoutuksesta -tapausesimerkkinä Ranualainen Työpaja Justeeri	
Sivu- ja liitesivumäärä	31 + 3	

Opinnäytetyöni tavoitteena on saada tietoa sosiaalisessa kuntoutuksessa arjen ja elämänhallinnan tavoitteilla olevien asiakkaiden kokemuksia ranualaisessa Työpaja Justeerissa. Kysyn asiakkaiden kokemuksia vaikuttamismahdollisuuksista heidän asiakassuunnitelmiinsa sekä toiminnan vaikutuksista heidän arjen ja elämänhallintaan. Tarkoituksena työlläni on tuottaa tietoa, jota voidaan hyödyntää Työpaja Justeerin toimintojen kehittämisessä.

Opinnäytetyöni tutkimuksellinen lähestymistapa on kvalitatiivinen eli laadullinen, osaltaan tapaustutkimus. Teoriaosiossa on avattu sosiaalisen kuntoutuksen sekä siihen liittyvien toimintojen käsitteitä kirjallisuuden, julkaisujen, tutkimusten ja lakien pohjalta.

Aineistonkeruu toteutettiin teemahaastattelun avulla, jossa haastateltavana oli kuusi asiakasta. Haastattelut suoritettiin yksilöhaastatteluina ja äänitys toteutettiin nauhurilla sekä puhelimella. Litteroin aineiston, jonka jälkeen analysoin sen aineistolähtöisesti. Sen jälkeen yksinkertaistin kuvauksia, jakaen ne alaluokkiin.

Saamieni tulosten perusteella haastateltavat ovat kokeneet toiminnan edistäneen heidän elämänhallintaansa ja tuoneen myönteisiä vaikutuksia heidän elämäänsä. Itsetuntemuksen lisääntyminen, omien voimavarojen tunnistaminen sekä omien kykyjen tiedostaminen olivat havaittavia huomioita. Opinnäytetyössäni tulee esille myös kehittämisen kohteita asiakassuunnitelman laadintavaiheeseen ja ryhmätoiminnan kehittämiseen.

Avainsanat sosiaalinen kuntoutus, kuntoutus, elämänhallinta, kokemukset, tavoitteet

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN.....	7
2.1 Tutkimuskohteena Työpaja Justeerit	7
2.2 Tutkimuskysymykset.....	7
2.3 Aineistonkeruumenetelmät ja analyysi.....	8
2.4 Eettiset lähtökohdat	11
3 OPINNÄYTETYÖN VIITEKEHYS.....	14
3.1 Opinnäytetyön keskeiset käsitteet	14
3.2 Lait sosiaalisen kuntoutuksen taustalla.....	19
3.3 Aiheeseen liittyviä tutkimuksia	20
4 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET JA ANALYSOINTI	24
4.1 Kokemuksia omien tavoitteiden toteutumisesta suunnitelmaa laadittaessa	24
4.2 Kokemuksia elämänhallinnasta toiminnan aikana	25
4.3 Kokemuksia toiminnan ajalta	27
4.4 Kokemuksia toiminnan vaikutuksista tulevaisuuteen	28
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	30
LÄHTEET.....	32
LIITTEET	34

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössäni haluan tuoda esille Työpaja Justeerissa sosiaalisessa kuntoutuksessa arjen- ja elämänhallinnan tavoitteilla olevien työttömien asiakkaiden kokemuksia siitä, tuleeko asiakas kuulluksi sosiaalisen kuntoutuksen asiakassuunnitelman toiminnan sisällöstä päätettäessä sekä mitä sosiaalisen kuntoutuksen toiminnot vaikuttavat heidän elämänhallintaansa. Oma mielenkiintoni heräsi näihin kysymyksiin ollessani harjoittelijana mukana suunnitelmien laadinnassa ja asiakkaiden kanssa keskustellessa. Kohtasin harjoitteluni aikana asiakkaita, jotka kertoivat tullessaan toimintaan velvoitettuna tai pakon sanelemana. Toiset kertoivat toiminnan olevan heille tärkeää ja tuovan sisältöä elämään. Nämä huomiot herättivät kysymyksiä, rakentavatko kuntoutujat itse polun heidän tulevaisuuttaan suunniteltaessa. Halusin kuulla asiakkaita myös siitä, mitä kokemuksia arjen- ja elämänhallintaa tukevasta toiminnasta on heidän elämäänsä? Sillä havaintojeni mukaan asiakkaat kokivat sen monin eri tavoin.

Opinnäytetyöni tuo esille asiakkaiden näkökulmia, joita hyödyntämällä voidaan kehittää Työpaja Justeerin toimintaa ja palvelukokonaisuuksia. Asiakkaiden kokemusten kuuleminen ja hyödyntäminen on tärkeää sosiaalialan työssä. Opiskelujen aikana on korostettu asiakaslähtöistä työskentelyä sosiaalialalla, joka on hyvän työskentelyn lähtökohta. Laissa asiakkaan asemasta ja oikeudesta sanotaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa, että ensisijaisesti huomioidaan asiakkaan toivomukset ja mielipide, kunnioitetaan hänen itsemääräämisoikeuttaan sekä asiakkaalle annetaan vaikutusmahdollisuus palvelujen suunnittelussa ja toteuttamisessa (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000 2:8 §).

Haastattelin opinnäytetyössäni kuusi asiakasta, joille oli laadittu aktivointisuunnitelma tai monialainen työllistymissuunnitelma, sisältäen arjen- ja elämänhallintaa tavoitteilla olevaa sosiaalista kuntoutusta. Tämä on järjestetty kuntouttavan työtoiminnan sopimuksella Työpaja Justeerissa Ranuan kunnassa. Työpaja Justeerin on Ranuan kunnan organisoimaa ja sosiaalipalveluihin kuuluvan työllistämispalveluiden järjestämää toimintaa.

Opinnäytetyössäni keskityin sosiaalisen kuntoutukseen Ranuan kunnassa toteutettuna. Uusi sosiaalihuoltolaki tuli voimaan vuoden 2015 alussa, jossa sosiaalinen kuntoutus on määritelty omassa pykälässään. Tutustuessani materiaaleihin, joissa käsitellään sosiaalisen kuntoutuksen palveluja, havaitsin kuntien järjestävän niitä monin eri tavoin. Työni edetessä havaitsin sosiaalisen kuntoutukseen käsitteen olevan hyvin laaja ja monimuotoinen. Keskityn työssäni sosiaalisen kuntoutuksen sisältöön ja sen toimintoihin. Haastateltavillani työllistyminen ei ole ajankohtainen juuri tällä hetkellä, vaan arjen- ja elämänhallintaa tukeva toiminta on katsottu ensisijaiseksi. Työssäni keskeisiä käsitteitä ovat mm. sosiaalinen kuntoutus, asiakaslähtöisyys ja osallisuus, joita avaen teoreettisessa osuudessa. Tässä johdannossa mainituista työ- ja elinkeinokeskuksesta käytän sisällössä lyhennettä TE-keskus tai TE-toimisto sekä TYP lyhennettä työvoiman palvelukeskuksesta.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

2.1 Tutkimuskohteena Työpaja Justeeri

Työpaja Justeeri on Ranuan kunnan organisoimaa ja sosiaalipalveluihin kuuluvan työllistämispalveluiden järjestämää toimintaa. Työpaja Justeeri on toiminut Ranuan kunnan järjestämänä toimintana vuodesta 2016. Toiminnan tarkoituksena on tukea työelämä- ja osallisuustavoitteita sosiaalisen kuntoutuksen avulla ja edistää työllistymistä heikossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä. Työllistämisyksikkö on tarkoitettu kaikenikäisille. Esimerkiksi koulutusta tai työkokemusta hakeville, osatyökykyisille, työ- ja toimintakyvyltään puutteellisille, päihdekuntoutujille, pitkäaikaistyöttömille sekä työmarkkinoille suuntaaville maahanmuuttajille. Työpaja Justeerissa on toimintaympäristönä käsityöpaja, puutyöpaja, nuorten työpaja sekä ryhmätoimintaa. Työpaja Justeerissa on 2016-2019 ollut toiminnassa noin 50 asiakasta. Henkilöstöä siellä on yksilövalmentaja sekä 2-3 ohjaajaa työpajatoiminnassa ja ryhmätoiminnoissa. (Ranuan kunta 2020.)

Opinnäytetyöni tavoitteena on saada tietoa asiakkaiden kokemuksista heidän itsensä arvioimana. Aktivoinnin, suunnitelman ja toiminnan asiakaslähtöisyydestä sekä kuntouttavan työtoiminnan ja siellä toteutettavasta sosiaalisesta kuntoutuksesta. Työtäni on mahdollista hyödyntää rakenteellisessa sosiaalityössä. Rakenteellista sosiaalityötä ohjaava laki määrittelee siihen kuuluvaksi sosiaalihuollon asiakastyöhön perustuvan tiedon saamisen asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteiskunnallisista vaikutuksista sekä tarpeellisten sosiaalipalvelujen ja siihen liittyvän sosiaalihuollon vaikutuksista. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 2:7 §.) Jatkossa opinnäytetyössäni käytän Työpaja Justeerista pelkästään nimeä Justeeri.

2.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymyksieni avulla halusin selvittää, kokevatko he pystyvänsä vaikuttamaan heille laadittavaan suunnitelmaan sekä toiminnan sisältöön ja tavoitteisiin. Kuuluuko asiakkaan ääni? Kysyn myös mitä kokemuksia heillä on kuntoutuksen vaikutuksista arjen- ja elämänhallintaan. Haastatteluissa on mahdollista tulla esille myös sellaista tietoa, jostakin ilmiöstä tai asiasta, jota en osaa edes odottaa. Se voi vaikuttaa opinnäytetyöni sisältöön jatkossa.

Tuloksia työpajatoiminnan toteutuksesta ja vaikutuksista on saatu valtakunnallisesta ”Sovari – sosiaalisen vahvistumisen mittari työpajatoimintaan ja etsivään nuorisotyöhön” julkaisusta. Siinä osallisuuden toteutumista työpajalla osoittaa se, että valmentautujista 73 % kokee voineensa vaikuttaa omien tehtäviensä valintaan ja yhteisen toiminnan suunnitteluun. Kuitenkin lähes joka neljäs valmentautuja on päinvastaista mieltä tai kokee asian toteutuneen vain kohtalaisen hyvin. Tätä asiaa tutkimuskysymyksilläni myös tarkastelen. (Kinnunen ja Valtakunnallinen työpajayhdistys ry 2016, 4.)

Tutkimuskysymyksiä varten laadin kokoomataulukot sosiaaliseen kuntoutukseen vaikuttavista laeista, sekä aihetta koskettavista tutkimusartikkeleista ja kehittämishankkeista. Kokoomataulukosta nousee esille asiakaslähtöisyyden korostus ja yhteistyö asiakkaan kanssa toimintoja suunniteltaessa. Asiakaskohtaisesti räätälöityä sosiaalista kuntoutusta pidetään tärkeänä asiana ja lähtökohtana. Toimintoja suunniteltaessa on otettava huomioon asiakkaan voimavarat ja turvettava asiakkaalle riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut. Elämän- ja arjenhallinnan sekä työ- ja toimintakyvyn vahvistaminen ja syrjäytymisen ehkäisy, tarjoamalla työtoimintaa tai muita palveluita on määritelty lakiin. Tutkimuskysymykseni muotoutuivat mielenkiintoani herättäneistä, edellä mainituista pohdinnoista.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisia ovat asiakkaan kokemukset vaikuttamismahdollisuuksista sosiaalisen kuntoutuksen asiakassuunnitelmaan heidän itsensä kuvaamina?
2. Miten asiakas on kokenut toiminnan vaikuttaneen arjen- ja elämänhallintaan, työ- ja toimintakykyynsä, elämäänsä sekä tulevaisuuden näkymiin itsensä arvioimana?

2.3 Aineistonkeruumenetelmät ja analyysi

Opinnäytetyössäni käytän laadullista tutkimusotetta, koska oman työni tarkoituksena on ymmärtää tutkimuskohteeni ilmiöitä tutkittavien näkökulmasta. Tutkimukseni kohdistuu laatuun, ei määrään, joka tukee myös laadullisen tutkimusotteen käyttämistä. Haastateltavat tuovat esille omia näkemyksiä ja kokemuksia. Laadullista tutkimusta on järkevää ajatella erilaisten tutkimusperinteiden kattokäsit-

teenä. Laadullinen tutkimus tarkoittaa sitä todellisuutta, joka koostuu ihmisen luomista merkityksistä. Arvokysymyksenä esille nousee subjektiivisuuden korostaminen ja objektiivisuuden ymmärtämättömyys. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 150, 165-166.)

Opinnäytetyössäni olennaista on keskustella sosiaalisesta kuntoutuksesta tavalla, jossa ollaan lähellä asiakasta. Haastattelin etukäteen valmistelluilla kysymyksillä (Liite 1) toiminnassa olevia henkilöitä, jotka tulivat vapaaehtoisesti mukaan. Yksilövalmentaja oli keskustellut etukäteen Justeerissa olevien asiakkaiden kanssa ja kertonut, että opinnäytetyöni haastatteluista saatava tieto käytetään kehittämään toimintaa enemmän asiakkaan näköiseksi. Etukäteen keskustelulla ajattelin saada motivaatiota asiakkaille lähteä mukaan haastatteluun, jolla on tarkoitus ja kehittämistehtävä. Haastattelin sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaita, jotka ovat olleet vähintään 3 kuukautta toiminnassa. Näin heillä on ehtinyt kertyä kokemusta toiminnasta. Justeerin asiakkailla on mielestäni tärkein tieto opinnäytetyötäni ajatellen. Haastattelurungon teemat laadin niin, että saisin tutkimuskysymyksiini vastauksia mahdollisimman kattavasti.

Päädyin teemahaastatteluun laajojen vastausten saamiseksi. Haastattelussa lisäkysymyksiä esittämällä, saan tietoa, jos haastateltavilla ei herää ajatuksia teemoihin liittyen. Yleisiä aineistonkeruumenetelmiä laadullisessa tutkimuksessa ovat havainnointi, haastattelu, kyselyt ja erilaiset tiedot, jotka perustuvat dokumentteihin. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 71.)

Haastatteluni ovat puolistrukturoituja teemahaastatteluja. Puolistrukturoitu teemahaastattelu eroaa muista puolistrukturoiduista haastatteluista siten, että teema-alueet ovat kaikille samat, mutta esimerkiksi kysymykset ja jopa niiden muoto voivat olla erilaisia. Teemahaastattelussa oleellista on edetä tiettyjen keskeisten teemojen mukaan, jotka tuovat haastateltavien äänen kuuluviin. Tällöin keskeisenä otetaan huomioon ihmisten tulkinnat ja heidän antamat merkitykset asioille. (Hirsjärvi & Hurme 2001,48.)

Puolistrukturoitu teemahaastattelua ajattelin luontevimmaksi, koska haluan saada haastateltavilta henkilökohtaisia kokemuksia. Haastateltavat voivat kertoa

kokemuksistaan omin sanoin, jota vastausten rajaaminen estäisi. Teemahaastattelussa ajattelen keskustelun pysyvän aiheessa hyvin teemojen avulla, verrattuna avoimempiin haastattelumuotoihin, kuten esimerkiksi avoimeen keskusteluun.

Haastattelun etuna on mm. joustavuus, jolloin haastattelijana minulla on mahdollisuus toistaa kysymyksiä ja oikaista mahdollisia väärinkäsityksiä. Voin myös selvittää kysymyksiä ja keskustella haastateltavien kanssa. Tällainen mahdollisuus puuttuu esimerkiksi kyselyistä, jossa kaikille vastaajille annetaan samanlainen lomake. Kyselyssä tekijä olettaa, että vastaajat osaavat lukea ja kirjoittaa, eikä heillä ole esimerkiksi kirjoitusta haittaavia esteitä. Oletuksena avoimessa postikyselyssä voi olla, että vastaajat kykenevät, haluavat tai osaavat ilmaista itseään tarkoittamallaan tavalla kirjallisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 73.)

Haastattelut toteutin yksilöhaastatteluina, joissa haastattelin kuutta henkilöä. Yksilöhaastattelun ajattelin sopivan aineiston keräämiseksi hyvin. Haastattelukysymykset ovat yksilöhaastatteluun sopivia ja haastatteluista keräsin tiedon nauhoittamalla, jotka litteroin nauhoituksen jälkeen. Yksilöhaastattelun katsoin sopivimmaksi tavaksi, koska opinnäytetyöni haastattelukysymykset muotoutuivat melko henkilökohtaisiksi. Ryhmähaastattelussa ongelmana voi olla esimerkiksi, että joku dominoi ryhmässä. Kyseinen tilanne ei ole yksilöhaastattelussa mahdollinen. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 63.) Laadullista tutkimusta käsittelevässä kirjassaan Alasuutari kirjoittaa ryhmäkesustelun arvokkuuden perustuvan siihen, että keskusteluun osallistuvat saadaan puhumaan asioista, joista ei yleensä puhuta. Keskustelusta syntyy kiinnostavaa aineistoa. (Alasuutari 2011, 120.)

Opinnäytetyöni on myös tapaustutkimus, jolla on tavoitteena tuottaa kehittämissuhteita tutkittavasta kohteesta. Tapauksena on Työpaja Justeerissa arjen- ja elämänhallinnan tavoitteilla olevien haastateltavien toiminta ja kokemukset siitä. Tapaustutkimuksen englanninkielisellä nimellä ”case” eli tapaus viitataan tutkimuksen jonkin tietyn osan tutkimiseen. Tapaustutkimuksella voidaan hakea ratkaisuja sekä kehittämissuhteita havaittuihin ongelmiin. (Ojasalo, Moilanen, Rita-lahti 2014,37)

Opinnäytetyössäni sovellan Tuomen ja Sarajärven (2013, 101) määrittelemää aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Luon aineistosta sisältöä alakategorioiden, yläkategorioiden ja toisiaan yhdistävien kategorioiden avulla sekä pelkistäen ja ryhmittelemällä sisältöä. Kysyn sisällönanalyysimenetelmällä aineistolta tutkimuskysymykset, jotta saisin aineistosta esiin tutkimukselle olennaisen tiedon.

Haastateltavia en nimeä tai numeroi työssäni. Opinnäytetyöni tarkoituksena on tietää, mitä haastateltavat sanovat. Tällä on erityistä arvoa työssäni. Haastattelusaldon tiivistin kokoomataulukkaan, jossa eri ulottuvuudet tulevat esiin. Suostumuksessa ja tiedotteessa haastateltaville (liite 2), kysyin suostumusta käyttää tarvittaessa heidän sanomisiaan lainauksina työssäni.

Analyysissä etenin Tuomen ja Sarajärven (2013, 109) mukaan, litteroimalla haastattelut, kuuntelemalla nauhoitteet ja muuttamalla ne tekstimuotoiseksi aineistoksi. Luin sen jälkeen haastattelut ja perehdyin sisältöön tarkemmin. Aineistoa pelkistin karsimalla ensin tutkimuksen kannalta epäolennaisen pois. Aineiston pelkistämistä ohjasi tutkimustehtävä, jolla sain esille olennaiset ilmaisut. Etsin tutkimustehtävän kysymyksillä niitä kuvaavia ilmaisuja, jotka listasin. Ilmauksista etsin samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia, jotka yhdistelin ja kokosin alaluokkiin ja nimesin ne sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Käsitteitä yhdistelin yläluokkiin, kuten aineistolähtöisessä analyysissä tehdään. Sen kautta sain vastaukset tutkimustehtävään.

2.4 Eettiset lähtökohdat

Eettiset kysymykset, joita olen arvioinut ja pohtinut, ovat tutkimuksen tarkoitus, suunnitelma, suostumus haastatteluun, haastattelutilanne, haastatteluiden litterointi, analyysivaihe ja tulosten löytäminen (Hirsjärvi & Hurme 2010, 20). Eettisyyttä olen pohtinut myös Tuomen ja Sarajärven (2013, 126) laadullisen tutkimuksen eettisyyttä käsittelevien artikkelien avulla, joita ovat mm. millaista on hyvä tutkimus, tutkimuksen eettisiä pulmia ja hyvä tieteellinen käytäntö.

Olen tutustunut ohjeeseen hyvistä tieteellisistä käytännöistä. Eettisesti kestävä tiedonhankinta sekä tutkimus- ja arviointimenetelmät kuuluvat hyviin käytäntöihin. Aikaisempien tutkijoiden saavutuksia on tärkeää huomioida ja muistaa kunnioittaa heidän aineistoaan käyttäessäni niitä opinnäytetyötäni tehdessä. Opinnäytetyö tulee suunnitella ja toteuttaa hyvin, toteuttaa sekä raportoida hyvin yksityiskohtaisesti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.)

Ihmisoikeudet muodostavat ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisen perustan. Opinnäytetyön tekijänä minun on selvitettävä osallistujille tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja mahdolliset muut huomiot heidän ymmärrettävällä tavalla. Osallistumisen on oltava haastateltaville vapaaehtoista, heillä on oikeus kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen, keskeyttää milloin tahansa osallistumisensa tutkimukseen sen aikana, sekä kieltää häntä koskevan tutkimusaineiston käyttö jälkeenkäin. Haastateltavien pitää tietää edellä mainitut oikeudet. Varmistin haastateltavien tästä, heidän antaessaan suostumuksensa. He tiesivät, mistä tutkimuksessa on kyse. Tutkittaville oikeuksien ja hyvinvoinnin turvaaminen on osa heidän suojaansa. Heidän hyvinvointinsa on kaiken edellä. Tutkimus pitää olla aiheuttamatta heille vahinkoa ja eteen tulevia ongelmia on huomioitava. Tutkimusaineiston on oltava luottamuksellista ja niistä saatuja tietoja ei luovuteta muille osapuolille. Tietoja käytetään vain sovittuun tarkoitukseen. Osallistujien on jäätävä nimettömiksi, jos eivät ole erikseen siihen lupaa antaneet (vaikka lupa olisi, nimien kertomista ei suositella). Tutkimus on tehtävä siten, että osallistujien nimettömyys turvataan. Tutkijalta odotetaan sellaista vastuuntuntoa, että hän noudattaa sopimuksia, joita luvannut. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 131.)

Tiedostan haastatteluun liittyviä eettisiä riskejä. Opinnäytetyöni luotettavuutta voi heikentää, ettei minulla ole aiempaa kokemusta opinnäytetyön tekemisestä ja haastatteluista. Teemahaastattelun ongelmana voi olla myös omat ennakkoluulot haastateltavista ihmisistä sekä pysyminen teemojen aiheissa, ettei haastattelu lähde rönsyilemään. Teemahaastattelussa on tarkoituksena löytää vastauksia, jotka ovat merkityksellisiä tutkimuksen tarkoitukseen, ongelmanasetteluun tai tutkimustehtävään. Teemat on valittava siten, että ne perustuvat tutkittavasta ilmiöstä tiedettyyn eli viitekehykseen. Riippuen teemahaastattelusta, teemoissa ole-

vien kysymysten suhde viitekehyksessä olevaan voi vaihdella toisaalta intuitiivisten ja kokemusperäisten havaintojen sallimiseen ja toisaalla vain etukäteen tiedettyihin kysymyksiin ja niissä pidättäytymiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 75).

Suunnittelin kysymykset huolellisesti, jotta saisin riittävästi tietoa. Niissä haastateltava pystyy itse päättämään, kuinka paljon hän haluaa kertoa. Haastateltavien kanssa täytettiin suostumuslomake, joka käytiin heidän kanssaan läpi. Luin sopimuksen ja kysyin, onko heillä siihen sanottavaa tai kysyttävää. Kerroin haastateltaville heidän oikeudestaan keskeyttää osallistuminen opinnäytetyöhön, missä tahansa vaiheessa. Kerroin myös aineiston ja haastattelumateriaalin hävittämisestä, kun opinnäytetyö valmistuu.

3 OPINNÄYTETYÖN VIITEKEHYS

3.1 Opinnäytetyön keskeiset käsitteet

Sosiaalinen kuntoutus

Sosiaalinen kuntoutus pitää sisällään sosiaaliohjauksen ja sosiaalityön keinoin annettavan tuen, jolla vahvistetaan sosiaalista toimintakykyä, torjutaan syrjäytymistä ja edistetään osallisuutta. Siinä on myös tarvittaessa sosiaalista kuntoutumista edistäviä toimenpiteitä. Sosiaalisessa kuntoutuksessa selvitetään sosiaalista toimintakykyä sekä kuntoutustarpeita. Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaille tarjotaan kuntoutukseen neuvontaa ja ohjausta sekä sovitetaan tarvittaessa kuntoutuspalveluja, sekä arjen- ja elämänhallintaan valmennusta. Palvelu voi sisältää ryhmätoimintaa ja sen avulla tukea sosiaaliseen vuorovaikutukseen. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 3:17§.)

Sosiaalisen kuntoutuksen tarkoituksena on myös vahvistaa asiakkaiden kykyä selviytyä arjen toiminnoista. Vuorovaikutussuhteista ja oman elin- ja toimintaympäristön roolista selviytymiseen annetaan tarvittaessa tukea ja niistä selviytymistä vahvistetaan. Kuntoutusjärjestelmä on Suomessa monialainen ja sosiaalinen kuntoutus on siinä osana. Lääkinnällinen, ammatillinen ja kasvatuksellinen kuntoutus toteutetaan yhdessä sosiaalisen kuntoutuksen kanssa, joilla kaikilla keskenään täytyy tehdä tiivistä yhteistyötä. TYP on yksi toimijoista, jossa ammatillinen ja lääkinnällinen kuntoutus on mukana omin keinoin muiden alan ammattilaisten kanssa arvioimassa ja tukemassa asiakkaiden työ- ja toimintakykyä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 38.)

Sosiaalisen kuntoutukseen liitetään tarvittaessa päihde- ja/tai mielenterveyshoitoa tarvittavine tukitoimineen. Kokonaisvaltaisen työskentelyn ymmärtäminen on välttämätöntä sosiaalisessa kuntoutuksessa työskenteleville, varsinkin jos ongelmat ovat pitkittyneitä ja kasautuneita. Ymmärrystä tarvitaan, kun sosiaalisen kuntoutuksen toimenpiteet nähdään tarpeelliseksi asiakkaan sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseen ja osallisuuden edistämiseen. Huomioitavia asioita ovat

myös seuraukset, jotka johtuvat pitkästä työttömyydestä, monista erilaisista oppimishäiriöistä, hahmottamisen vaikeuksista, vammaisuudesta, mielenterveysongelmista, käyttäytymisen häiriöistä ja väkivaltakokemuksista.

Tavoitteet sosiaalisessa kuntoutuksessa ovat yksilöllisiä. Esimerkiksi joillekin ne ovat arkielämän taitojen oppimista, työelämään liittyvien asioiden harjoittelua tai siihen liittyvää koulutusta. Toisille päihteettömän arjen opettelua ja hallintaa tai opettelua ryhmässä toimimisesta. Myös kaikkia edellä mainittuja yhdessä voidaan sisällyttää tavoitteisiin. Välineinä voidaan käyttää yksilöllistä psykososiaalista tukea sekä lähityöskentelyä. Suunnitelmaan voi sisältyä erilaisia toiminnallisia ryhmiä, vapaaehtoistoimintaa, työtoimintaa sekä muitakin palveluja, joita on sovittu toteutettavaksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017.)

Nuoria sosiaalisessa kuntoutuksessa tuetaan työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sijoittumisissa ja pyrkimyksenä järjestää tukitoimia, etteivät nämä keskeytyisi. Sosiaalisen kuntoutuksen toteuttaminen ja sen suunnittelu on kunnan sosiaalihuollon vastuulla. Kunnissa palveluja järjestetään monin eri tavoin ja monesti niitä toteutetaan myös hankerahoituksilla. Monet järjestöt ja muut kolmannen sektorin toimijat ovat myös mukana palvelujen tuottamisessa sekä kehittämisessä. (Kuntoutusportti 2020.)

Keskeinen sosiaalihuollon tavoite on sosiaalinen toimintakyky ja sen tukeminen. Sosiaalista toimintakykyä määritellään osaksi siten, että siihen liittyy kyky toimia sellaisissa tilanteissa, joihin liittyy muita ihmisiä. Sosiaalista toimintakykyä voidaan määritellä sosiaalista toimintaa ohjaavaksi tulevaisuuteen katsovaksi asenteeksi muita ja itseä kohtaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 12.) Sosiaalinen kuntoutus käsitteenä on olennaista opinnäytetyössäni, koska haastateltavat ovat tässä toiminnassa mukana.

Asiakaslähtöisyys ja osallisuus

Laissa asiakkaan asemasta ja oikeudesta sanotaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa, että ensisijaista on huomioida asiakkaan mielipiteitä ja toiveita, itsemäärää-

misoikeutta sekä antaa vaikutusmahdollisuus palvelujen suunnittelussa ja toteuttamisessa (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000 2:8 §).

Osallisuuden määrittelyä voidaan tehdä monin eri tavoin erilaisilla käsitteillä. Rajanveto näiden välillä voi olla joskus vaikeaa. Osallisuuteen liittyy useita erilaisia käsitteitä, kuten osallistuminen, osallistaminen, vaikuttaminen ja valtaistaminen. (Jelli järjestötietopalvelu 2020.) Asiakaslähtöisyyden huomioimista korostetaan laissakin, joihin tutkimuskysymyksenikin hakee vastausta. Toteutuuko lain määrittelemä vaikutusmahdollisuus. Osallisuuden odotetaan sosiaalisen kuntoutuksen vaikutuksesta lisääntyvän sekä toiminnalla oletetaan vaikutettavan myös positiivisesti asiakkaan elämään. Näin ainakin oman näkemykseni mukaan. Odotan saavani vastauksia näihin haastattelun jälkeen.

Aktivointisuunnitelma ja monialainen työllistämissuunnitelma

Henkilöille, joille on laadittu aktivointisuunnitelma, arvioinnin on suorittanut työ- ja elinkeinotoimisto, kunta sekä asiakas yhdessä. Yhdessä on todettu, että asiakkaan työ- ja toimintakyvyssä on sellaisia rajoitteita, joiden vuoksi asiakas ei kykene osallistumaan julkisiin työvoimapalveluihin tai työhön. Laissa sanotaan, että aktivointisuunnitelman tulee sisältää kuntouttavaa työtoimintaa tai erityislakien mukaisesti sellaisia palveluja, joilla parannetaan henkilön työ- ja toimintakykyä. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001 3:8 §.)

Työ- ja elinkeinotoimiston tulee varmistua henkilön voimassa olevasta työllistymissuunnitelmasta. Mikäli työllistymissuunnitelmaa ei voida tehdä sen vuoksi, ettei työnhaku ole voimassa, täytyy aktivointisuunnitelman laatimisen toimenpiteisiin ryhtyä. Aktivointisuunnitelman kestosta, muutoksista ja mahdollisesti keskeytyneen suunnitelman jatkosta sovitaan kunnan, työ- ja elinkeinotoimiston ja henkilön kesken. Asiakkaan oikeuksiin kuuluu tukihenkilön käyttö aktivointisuunnitelmaa laadittaessa ja sen uudistamisessa. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001 2:5 §.)

Aktivointisuunnitelma laaditaan pitkään työttömänä olleelle henkilölle, jolla parannetaan hänen työllistymisen edellytyksiä ja elämänhallintaa. Aktivointisuunnitelma on yhteisen suunnittelun tulos ja lähtökohta järjestettävälle palvelulle. (Terveys- ja hyvinvoinninlaitos 2020a.) Työllistymistä edistävällä monialaisella yhteispalvelulla tarkoitetaan työttömien palvelutarpeiden arviointimallia, jossa suunnitellaan palvelukokonaisuuksia tarkoitusten mukaisesti työttömille sekä seurataan työllistymisprosessien etenemistä. Työllistymistä edistävässä monialaisessa yhteispalvelussa osallisina ovat työ- ja elinkeinotoimisto, kunta ja Kansaneläkelaitos yhdessä työttömän asiakkaan kanssa. (Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 1369/2014 1 §). Monialainen yhteispalvelu alkaa kolmen kuukauden kartoitusjaksolla, jonka aikana laaditaan monialainen työllistymissuunnitelma, sisältäen työttömän palvelutarpeet ja toteutumisen seurannan. (Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 1369/2014 3 §).

TYP on TE-toimiston, kunnan ja Kelan yhteinen toimintamalli, joka tarjoaa yhden luukun periaatteella eri viranomaisten palveluja pitkään työttömänä olleille. Palvelua on tarjolla TE-toimistojen alueella Manner-Suomen kaikissa kunnissa. Palvelun avulla selvitetään, millä palveluilla on tarkoituksen mukaista edistää työllistymisen edellytyksiä ja laaditaan työllistymissuunnitelma. Suunnitelma voidaan sisällyttää monia palveluja, kuten työvoima-, sosiaali-, terveys- sekä kuntoutuspalveluja. Ohjaaminen asiakkaaksi tapahtuu TE-toimistosta, kunnasta tai Kelasta. Monialaisella yhteispalvelulla edistetään palvelun tarpeessa olevien työllistymistä, tarjoten heille suunnitelmassa mainittuja palveluita. (TE-palvelut 2017.)

Kuntouttava työtoiminta

Laki määrittelee kuntouttavan työtoiminnan tarkoittavan toimintoja, joilla parannetaan henkilön arjen- ja elämänhallintaa, edistäen työllistymistä. Toiminta ei ole virka- eikä työsuhdetoimintaa järjestävän tai toteuttavan ja henkilön välillä. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001 1:2 §.)

Kuntouttava työtoiminta katsotaan sosiaalihuoltolain mukaiseksi sosiaalipalveluksi ja siihen sovelletaan sosiaalihuoltoon liittyvää lainsäädäntöä. Toiminta on

myös työttömyysturvalaissa mainittua työllistymistä edistävää palvelua, johon sovelletaan työttömyysetuuden maksuihin liittyviä säännöksiä palvelun ajalta. Säännökset säätävät oikeudesta esimerkiksi työttömyysetuuteen mahdollisten poissaolojen ajalta. Toiminnan tavoitteena on vahvistaa asiakkaan arjen- ja elämänhallintaa sekä työ- ja toimintakykyä. Toiminnassa voidaan tarjota mahdollisuutta työtoimintaan sekä muihin palveluihin, joilla pyritään ehkäisemään myös syrjäytymistä. Palveluiden suunnittelussa tulee huomioida kokonaisvaltaisesti asiakkaan henkilökohtainen tilanne. (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2020b.) Laissa kuntouttavan työtoiminnan tarkoituksena on parantaa henkilön elämänhallintaa. Mielenkiinnolla odotan haastattelun jälkeen sitä, onko näin käynyt?

Sosiaalihuollon asiakas

Asiakkuus sosiaalihuollossa katsotaan alkaneeksi, kun henkilö tekee hakemuksen tai henkilö on aloittanut jonkin sosiaalipalvelun käyttämisen tai vireille tullutta asiaa on muulla tavoin käsitelty. Asiakkuussuhde syntyy myös silloin, jos asiakas tulee sosiaalihuollon piiriin omasta tahdostaan riippumatta. Sosiaalihuollon asiakkaaksi ei määritellä henkilöä silloin, kun hänelle annetaan laissa tarkoitettua yleistä hyvinvointia edistävää neuvontaa ja ohjausta, joiden tekemisessä ei ole vaatimusta tehdä kirjauksia asiakasasiakirjoihin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 13.)

Sosiaalityö ja sosiaalihojaus

Sosiaalityö on asiakas- ja asiantuntijatyötä, jolla rakennetaan yksilön, perheen tai yhteisön tarpeisiin vastaavaa sosiaalista tukea ja palveluja, jotka sovitetaan yhteen muiden tuen tarjoajien kanssa. Palvelujen ja tukitoimien toteutumisen sekä vaikuttavuuden seuraaminen on sosiaalityön yksi tehtävä. Sosiaalityössä tehdään työtä siten, että työssä tuetaan muutosta. Yhteisenä tavoitteena lieventää yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen vaikeuksia heidän elämäntilanteissaan, vahvistaa heidän osallisuuttaan ja toimintaedellytyksiään sekä yhteisöjen sosiaalisen eheyden edistämistä. (Sosiaalihoitolaiki 1301/2014 3:15 §.)

Sosiaaliohjauksella tarkoitetaan ohjausta, tukea ja neuvontaa yksilöille, perheille ja yhteisöille, jotta he osaisivat käyttää heille sopivia palveluja. Yhteistyö erilais-
ten tukimuotojen yhteensovittaminen on sosiaaliohjauksen tehtävä. Sosiaalioh-
jauksen tavoitteena on elämänhallintaa ja toimintakykyä vahvistamalla edistää
osallisuutta ja hyvinvointia. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 3:16 §.) Sosiaalityö on
lain mukaan luonteeltaan muutosta tukevaa työtä, jolla lievennetään elämänhal-
linnan vaikeuksia sekä vahvistetaan mm. omia toimintaedellytyksiä ja osalli-
suutta. Toinen tutkimuskysymykseni pureutuu tähän asiaan erityisesti.

3.2 Lait sosiaalisen kuntoutuksen taustalla

Taulukkoon 1. olen kerännyt alla olevaan kokoomataulukkoon sosiaaliseen kun-
toutukseen vaikuttavia lakeja sekä lain soveltamisohjeita. Opinnäytetyössäni ha-
luan saada tietoa asiakaslähtöisyydestä suunnitelmia laadittaessa, liittyen sosi-
aalisen kuntoutuksen toimintaan.

Laki	Keskeinen tavoite ja tarkoitus
Sosiaalihuoltolaki. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 1:1§.)	Sosiaalihuoltolain tavoitteena asiakkaille on hyvinvoin- nin sekä sosiaalisen turvallisuuden edistäminen ja yl- läpito, eriarvoisuuden vähentäminen, osallisuuden edistäminen, turvata riittävät ja laadukkaat sosiaalipal- velut, asiakaskeskeisyyden lisääminen sekä edistää asiakaskeskeisyyttä ja oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. Tarkoituksena on myös parantaa yhteistyötä mukana olevien toimijoiden, sosi- aalihuollon ja kunnan toimialojen välillä tavoitteiden to- teuttamiseksi.
Sosiaalihuoltolaki so- veltamisopas, sosiaa- linen kuntoutus. (Sosi- aali- ja terveysministe- riö 2016, 38.)	Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena vahvistaa henki- lön kykyä arkipäivän toiminnoista, vuorovaikutussuh- teista ja toimintaympäristön omasta roolista selviytymi- seen.
Laki työllistymistä edistävästä monialai- sesta yhteispalve- lusta. (Laki työllisty- mistä edistävästä mo- nialaisesta yhteispal- velusta 1369/2014 1§.)	Laissa säädetään monialaisen yhteispalvelun toteutta- misesta, tavoitteena edistää työttömien työllistymistä, julkisia työvoimapalveluja tarjoamalla sekä sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluja palvelutarpeen mukai- sesti.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020.)	Säädetään toimenpiteistä, joilla parannetaan työmarkkinatukea tai toimeentulotukea pitkän työttömyyden perusteella saaneen henkilön työllistymisedellytyksiä ja edistetään osallistumista koulutukseen sekä julkiseen työvoimapalveluun. Oikeuksista ja velvollisuuksista toimenpiteisiin osallistuvalla säädetään myös tässä laissa. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001 3:8 §). Kuntouttavan työtoiminnan tavoite on kielteisten vaikutusten ehkäisy asiakkaan toimintakykyyn, arjen- ja elämänhallinnan sekä työ- ja toimintakyvyn vahvistaminen sekä syrjäytymisen ehkäisy tarjoamalla työtoimintaa sekä muita palveluja.
Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000 1:1§.)	Tarkoituksena edistää asiakaslähtöistä toimintatapaa, luottamuksellisia asiakassuhteita sekä asiakkaan hyvän palvelun ja kohtelun oikeutta sosiaalihuollossa.

Laki määrittelee ensisijaisesti asiakkaan oikeuksia, kuin myös velvollisuuksia. Laeissa nousee esille asiakaslähtöisyyden huomioiminen, sen edistäminen ja asiakkaan oikeus hyvään palveluun. Toimintoja suunniteltaessa on otettava huomioon asiakkaan voimavarat ja turvattava asiakkaalle riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut. Elämän- ja arjenhallinnan sekä työ- ja toimintakyvyn vahvistaminen ja syrjäytymisen ehkäisy tarjoamalla työtoimintaa tai muita palveluita on määritelty lakiin.

3.3 Aiheeseen liittyviä tutkimuksia

Taulukkoon 2. olen tiivistänyt aineistoja, joissa on käsitelty sosiaalista kuntoutusta ja siihen liittyviä huomioita. Nostan taulukosta esiin tärkeimpiä omaan työhöni liittyviä havaintoja ja johtopäätöksiä.

Tutkimus/artikkeli	Keskeiset löydöt, havainnot ja sisällöt
Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalinen kuntoutus, kuntakyselyn tulokset. Kysely kaikkien Suomen kuntien tai	Pääsääntöisesti sosiaalinen kuntoutus on kuntien mukaan suurilta linjoiltaan selkeä asia. Sen tavoitteet ja sisältö ymmärretään samalla tavalla. Kunnissa on tehty pitkään sosiaalisen kuntoutuksen tyypeistä toimintaa, joka nähdään moniammatillisena ja monimuotoisena, asiakkaan tarpeista lähtevänä sekä vaikeisiin elämäntilanteisiin paneutuvana palveluna asiakkaan edun mukaisesti.

<p>sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymien tai yhteistointa-alueiden perusturvajohdajille, sosiaali- ja terveystoimintajohdajille tai vastaaville viranhaltijoille. (Puromäki, Kuusio, Tuusa & Karjalainen 2016, 42-43.)</p>	<p>Sisällön katsotaan tulevan asiakkaiden tarpeista ja kokonaistilanteesta ja kunnissa ollaan selvillä monimuotoisuudesta, jolloin sosiaalista kuntoutusta voidaan toteuttaa monin eri tavoin.</p> <p>Vaihtelevia näkemyksiä on siitä, mikä on sosiaalisen kuntoutuksen suhde kuntouttavaan työtoimintaan ja siitä, missä palvelun vaiheessa sosiaalisesta kuntoutuksesta asiakas hyötyisi eniten.</p> <p>Asiakkaiden sosiaalisen toimintakyvyn edistäminen on erityinen pyrkimys sosiaalisessa kuntoutuksessa. Tavoitteena on syrjäytymiseen puuttuminen ja sen vähentäminen, arjen ja elämänhallinnan ongelmien ehkäisy, osallisuuden edistäminen, sosiaalisten suhteiden ja -tilanteiden selvittäminen ja tarjota tukea asiakkaan voimaantumiseen. Työelämävalmiuksien parantaminen on myös yksi tavoite.</p> <p>Työllistymistä ei katsota ensisijaiseksi tavoitteeksi, vaan arjen- ja elämänhallinnan ja sosiaalisten suhteiden ja -tilanteiden tukeminen ovat ensisijaisia.</p> <p>Lähtökohdaksi palvelulle korostetaan vahvasti toimintaa asiakkaiden tarpeiden ja edun mukaisesti sekä asiakaslähtöisyyttä ja monipuolisuutta palveluille. Asiakkaat sosiaalisessa kuntoutuksessa ovat pääsääntöisesti työikäisiä. He ovat ohjautuneet palveluun erilaisia reittejä pitkin. Yleisimmin sosiaaliseen kuntoutukseen tullaan sosiaalitoimen kautta.</p> <p>Arviointia ja asiakasseurantaa tehdään monin eri välinein. Arvioinnin kehittämisessä on vielä tehtävää.</p> <p>Yhtenä uhkana vastaajat näkivät, että sosiaalisen kuntoutuksen toiminnalla puretaan kuntien sakkolistoja, jolloin sosiaalista kuntoutusta oikeasti tarvitsevat eivät saisi palvelua. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena tulisi olla asiakkaan tilanteen parantaminen kunnan taloudellisen edun sijaan.</p>
<p>Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän loppuraportti, osallistavan sosiaaliturvan tavoitteiden toteutumiseksi toteutettavat toimenpiteet. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015, 47-50.)</p>	<p>Työryhmä katsoi parhaaksi tavaksi edistää osallisuutta ja torjua syrjäytymistä, riittävällä sosiaaliturvalla yhdistettynä työllistymistä edistäviin palveluihin. Näitä tarjotaan aktiivisesti sekä liitetään siihen toimivat sosiaali- ja terveystoimintat. Asiakkaiden ohjautuminen työelämävalmiuksia edistävään tai osallisuutta edistävään sosiaaliseen kuntoutukseen tulee varmistaa todetun kuntoutustarpeen perusteella, ei esimerkiksi pelkästään aktivointitoimenpiteenä tai resurssisyistä. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluja tulee kehittää ja työttömille henkilöille pitää tarjota mahdollisuuksia pohtia omia valintojaan ja tehdä ratkaisuja niiden mukaisesti hyvinvointinsa ja osallisuutensa edistämiseksi.</p>
<p>Kokeilusta kipinää. Keskiikäisten pitkäaikaistyöttömien kuntoutuskokeilun arviointi.</p>	<p>Keskeisiä osallistuneiden elämäntilanteen parantumista vahvistavia mekanismeja olivat kuntoutujan tilanteen realistinen pohdinta, henkilökohtainen ja kokonaisvaltainen tukeminen, asioiden selvittely, vertaistuen hyödyntäminen sekä tuen tarjoaminen siten, että asiakas kokee kuuluvansa johonkin.</p>

<p>(Suikkanen, Lin-nakangas, Har-jajärvi & Martin 2005.)</p>	<p>honkin. Rauhassa eteneminen ja mahdollisuus pitkäjänteiseen työhön, tarvittaessa mahdollisuus prosessin alusta aloittamiseen. Uskon luominen mahdollisuuteen työmarkkinoille, mikäli tähän oli realistisia mahdollisuuksia. Jatkokoulujen varmistaminen, jotta kuntoutuja ei jäänyt projektin jälkeen ilman tukea ja jatkosuunnitelmia.</p>
<p>Kuntouttava työtoiminta asiakkaiden kokemana, kirjallisuuskatsaus asiakkaiden toiminnalle antamista merkityksistä. (Sandelin 2014, 19-20.)</p>	<p>Sandelinin esille nostamia ajatuksia liittyen kuntouttavan työtoiminnan asiakaslähtöisempään kehittämiseen sekä palvelun parempaan kohdentumiseen: Keskeisenä kysymyksenä toiminnan kehittämiseksi on, mikä asiakkaita motivoi osallistumaan kuntouttavaan työtoimintaan. Asiakkaiden motivoimiseksi heidän esille nostamat kehittä-misehdotukset tulisi huomioida toiminnan järjestämisessä. Taloudelliset kannusteet toiminnassa vaikuttavat heikoilta, tosin näkemykset taloudellisten etuuksien riittävydestä ovat osin ristiriitaisia. Kirjallisuuden perusteella asiakkaan ääni kuuluu aktivointisuunnitelmassa heikosti, vaikka laki määrittelee suunnitelman sopimisesta asiakkaan kanssa yhdessä. Asiakkaan omat tavoitteet eivät kuulu suunnitelmassa, mikäli asiakasta ei laadintavaiheessa kuunnella. Asiakaslähtöisyyden toteutumista käytännöissä toimintatavat eivät useinkaan tue, vaikka ne olisi virallisesti kirjattu tavoitteeksi. Asiakkaan mukaan ottamiseen tarvittaisiin uudenlaisia toimintatapoja ja välineitä. Kokemustiedon nostaminen asiantuntijatiedon rinnalle. Toimintakulttuurien tulisi tukea kokemustiedon hyödyntämistä. Asiakkaan mukaan ottaminen toiminnan suunnitteluun vaatisi parempaa tiedottamista heidän omista mahdollisuuksistaan. Onko asiakkaan sijoittamis-päätökseen vaikuttanut jokin muu syy, kuin asiakkaan todellinen tarve? Asiakkaiden moninaisten tarpeiden huomioonottaminen ei vaikuta toteutuvan. Toiminnan vaikuttavuuden kannalta palvelua tulisi kehittää henkilökohtaisempaan suuntaan, jolloin asiakkaiden toisistaan poikkeavat toiveet olisi mahdollista huomioida.</p>
<p>THL/ Sosku-kehittämishanke, sosiaalinen kuntoutus, käsitteellistä tarkastelua ja katsaus tulevaan. (Raivio 2017.)</p>	<p>Raivion käsitteellistä tarkastelua ja katsaus tulevaan sosiaalisesta kuntoutuksesta: Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämistä yhdessä asiakkaiden/kokemusasiiantuntijoiden kanssa pidetään tärkeänä. Kuntoutusta tulisi järjestää lähipalveluina ja asiakaskohtaisesti räätälöityinä. Suhde kuntouttavaan työtoimintaan on epäselvä. Kuntoutuksen käsitteessä on ongelmallisuutta, tarjottu kuntoutujan identiteetti ei ole välttämättä perusteltu kaikille, joten palvelun uudelleen nimeämistä esiintyy. Voimmeko puhua sosiaalisesta voimavaraistamisesta, jossa palattaisiin laajaan määrittelyyn sosiaalisesta kuntoutuksesta.</p>

<p>Sosiaalinen kuntoutus ja asiakkaiden vaikutusmahdollisuudet Koutsi-valmennukseen osallistuneiden kertomana. (Haapamäki 2009, 90-91)</p>	<p>Haapamäen kuva sosiaalisesta kuntoutuksesta on äärimmäisen moninainen. Käsitystä vahvistaa se, että sosiaalisen kuntoutuksen tarvitsijoiden tuen tarpeet ovat yksilöllisiä ja niihin pystytään vastaamaan vain, jos kuntoutusjärjestelmä on valmis joustamaan ja hakemaan erilaisia ratkaisuja erilaisiin tarpeisiin.</p> <p>Sosiaaliselle kuntoutukselle olisi tärkeää löytää riittävästi resursseja, joilla luotaisiin tukevaa pohjaa myös muiden kuntoutuksen kenttien onnistumiselle. Sosiaalinen kuntoutus on perusta, jonka luominen on edellytys muun kuntoutuksen onnistumiselle</p>
--	---

Sosiaalinen kuntoutus on Suomessa moninaista ja eri tavoin kunnissa järjestetty. Asiakaskohtaisesti räätälöityä sosiaalista kuntoutusta pidetään tärkeänä asiana ja lähtökohtana. Asiakaslähtöisyys ei aina toteudu, vaikka asiakkaiden moninaiset tarpeet tulisi ottaa huomioon. Näin lakikin määrittelee. Asiakkaan ottaminen mukaan toiminnan suunnitteluun nähdään myös tärkeäksi, jossa heidän oman toiminnan mahdollisuuksien tiedottamista lisättäisiin. Keskeisenä kysymyksenä toiminnan kehittämiseksi on, mikä asiakkaita motivoi osallistumaan kuntouttavaan työtoimintaan? Pitäisi huomioida, että kuntouttavan työtoiminnan hyödyt kohdentuisivat oikein ja tarkoitetut vaikutukset toteutuisivat asiakkaiden elämässä. Asiakkaita motivoi, jos heidän esille nostamat kehittämissuhteudet otetaan huomioon toiminnan järjestämisessä. Haastatteluissa haluan saada selville, toteutuuko keräämässäni aineistossa esitetyt näkemykset asiakkaan silmin katsottuna.

4 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET JA ANALYSOINTI

Haastattelin kuutta sosiaalisessa kuntoutuksessa arjen- ja elämänhallinnan tavoitteilla vähintään 3 kuukautta toiminnassa mukana ollutta asiakasta, jotka ovat olleet säännöllisesti paikalla. Haastattelutilanteet järjestettiin asiakkaiden toimintapäivien aikana Justeerin tiloissa. Järjestelyt ja tilat sujuivat näin haastateltavia ajatellen luontevasti. Haastattelurunko koostui neljästä eri teemasta seuraavasti:

1. Ohjautuminen sosiaaliseen kuntoutukseen ja suunnitelma kuntoutuksesta.
2. Arjen- ja elämänhallinta kuntoutusjakson aikana.
3. Kokemukset toiminnan aikana.
4. Kokemukset toiminnasta ja tulevaisuus.

Käsittelen opinnäytetyössäni haastatteluiden johtopäätökset sekä tulokset teemoittain. Lähdin avaamaan kysymyksiä teemoittain ja tarkastelin vastauskokonaisuuksia sen avulla. Sain monipuolisen näkemyksen, miten he kokevat sosiaalisen kuntoutuksen sekä pystyvätkö asiakkaat sen sisältöön vaikuttamaan. Haastattelukysymykset löytyvät liitteistä (Liite 3. Teemahaastattelurunko).

Tuloksien ja johtopäätösten teemoja oli neljä, jotka esittelen seuraavana.

4.1 Kokemuksia omien tavoitteiden toteutumisesta suunnitelmaa laadittaessa

Haastatteluissa ilmeni, että haastateltavat olivat suurimmalta osin olleet itse yhteydessä työpaja Justeerin ohjaajaan halutessaan toimintaan mukaan. Myös Te-toimistosta ja perhetyöstä oli ohjattu olemaan yhteydessä Justeeriin. Kaikki kertoivat pystyneensä vaikuttamaan toiminnan sisältöön ja omat arjen- ja elämänhallinnan tavoitteet otettiin huomioon kuntoutussuunnitelmaa laadittaessa. Asiakkaiden kiinnostuksen kohteet, mahdolliset sairaudet ja fyysiset rajoitteet sekä päivien pituudet otettiin huomioon. Näiden perusteella jokaiselle räätälöitiin yksilöllinen suunnitelma kuntoutuksesta. Kysyessäni kehittämideoita suunnitelman laatimiseen liittyen, kukaan ei osannut sellaista esittää. Palautetta haastateltavat eivät olleet suunnitelmasta kenellekään antaneet. Erään haastateltavan kommentti oli ”

Ei oo tullut mieleen, en antanut palautetta”

Kuntouttava työtoiminta asiakkaiden kokemana, kirjallisuuskatsauksessa asiakkaiden toiminnalle antamista merkityksistä (Sandelin 2014, 19-20), todetaan, että asiakkaan mukaan ottamiseen tarvittaisiin uudenlaisia toimintatapoja ja välineitä. Asiakkaiden kokemustiedon nostaminen asiantuntijatiedon rinnalle ja toimintakulttuurien suunnittelussa tulisi hyödyntää kokemustietoa. Asiakkaan mukaan ottaminen toiminnan suunnitteluun vaatisi parempaa tiedottamista heidän omista mahdollisuuksistaan. Onko asiakkaan sijoittamispäätökseen vaikuttanut jokin muu syy, kuin asiakkaan todellinen tarve? Edellisen perusteella mietin, olisiko tässä yksi kehittämisen paikka Justeerissa. Kukaan haastateltavista ei ollut antanut kehittämisisideoita tai palautetta suunnitelman laatimisesta. Heillä varmaan olisi tärkeää tietoa, joka ei ehkä tule esille.

Laissa, jossa määrätään sosiaalihuollon asiakkuudesta, tulee myös esille, että sen tarkoituksena on edistää asiakaslähtöistä toimintatapaa, luottamuksellisia asiakassuhteita sekä asiakkaan hyvän palvelun ja kohtelun oikeutta sosiaalihuollossa.

4.2 Kokemuksia elämänhallinnasta toiminnan aikana

Haastateltavien mukaan Justeerin toiminnalla oli vaikutusta positiivisesti heidän päivärytmiinsä. Se kantaa myös niinä päivinä, jolloin toimintaa ei ollut. Monet haastateltavat kertoivat virtaa olevan liikkumiseen ja arjen pyörytykseen enemmän toiminnan aikana, myös omassa arjessaan, kuin ennen sitä. Jotkin haastateltavista kertoivat alkoholin olevan ongelma, mutta toiminnan aikana alkoholia tuli käytettyä vähemmän tai ei lainkaan. Keskustelut alkoholin käytöstä Justeerin kuntoutukseen tullessa ja toiminnan aikana koettiin tarpeellisiksi niiden kohdalla, joilla oli ongelmakäyttöä. Keskusteluilla oli heidän mukaan vaikutusta alkoholin käyttöön vähentävästi. Toimintaan tullessa ei haluta olla huonossa kunnossa. Se osaltaan katkaisee juomista, mainitsi eräs haastateltava.

”Pelaaminen ei ongelma, johonkin meno niin juomisen katkaisee, ei heikossa kunnossa halua toimintaan mennä.”

Haastatteluissa kävi ilmi, että joillakin puuttui päivittäinen säännöllinen ateria arjestaan. Aterian kertoivat saavansa toiminnassa. Kuntouttavan toiminnan ansiosta, kertoivat ruoan laiton jääneen tavaksi myös kotona. Osa haastateltavista ei käynyt toiminnassa ollessaan ruokailemassa, koska kokivat ruokailun haasteelliseksi isossa ryhmässä. Osa koki vapaa-ajan käytön ja harrastusten muuttuneen. Kertoivat liikunnan ja erilaisten kotiaskareiden tulleen tärkeämmiksi ja niiden osuuden lisääntyneen arjessa.

”Vaikuttaa, siihenkin tullut oikea rytmi, lämmin ruoka saattoi jäädä kotona pois useasti, tullut tavaksi laittaa joka päivä lämmin ruoka.”

”Ahistaa käydä syömässä toiminnassa ollessa, liikaa porukkaa.”

Suurin osa haastateltavista koki työ- ja toimintakyvyssä tapahtuneen edistystä. Mielekäs tekeminen, säännöllinen päivärytmi sekä itsetunnon kohentuminen edesauttoivat sitä, että moniin askareisiin ja toimiin tulee tartuttua helpommin. Asiat tulee hoidettua nopeammin eivätkä jää venymään. Taloudellisiin asioihin ja esim. tukien hakemiseen saanut toiminnan aikana tukea ja apua. Kokemuksia taloudellisen tilanteen muutoksesta parempaan tapahtunut.

”Kyllä taloudelliset asiat, saanut asioita kuntoon, oppinut mistä voi hakea mitään tukea. Tukea saanut taloudellisiin asioihin, jossa muutosta.”

Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaassa kerrotaan, että sosiaalisella kuntoutuksella vahvistetaan henkilön kykyä selviytyä arkipäivän toiminnoista, vuorovaikutussuhteista ja oman toimintaympäristönsä rooleista (Sosiaalihuoltolaki soveltamisopas, sosiaalinen kuntoutus. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 38). Suurimmalla osalla haastateltavista oli kokemus, että toiminta vahvisti edellä mainittuja asioita ja oli siihen elämäntilanteeseen sopiva vaihtoehto.

Opinnäytetyössäni esitellyissä tutkimuksissa ja laeissa tulee useasti esille, että toiminnalla, tässä tapauksessa sosiaalisella kuntoutuksella halutaan vahvistaa asiakkaan elämän- ja arjenhallintaa sekä työ- ja toimintakykyä. Haastattelujen perusteella Justeerin toiminnassa nämä asiat vahvistuivat.

4.3 Kokemuksia toiminnan ajalta

Haastateltavat kokivat saaneensa uusia ystävyysuhteita ja tukiverkoston laajenneen Justeerin toiminnan aikana. Joillekin osa toiminnassa olleista olivat vanhoja tuttuja, olleet samoissa toiminnoissa jo pidempään. Kokemuksia toiminnan vaikutuksesta elämän mielekkyyteen kysyttäessä, suurin osa koki tärkeäksi, että on jokin paikka minne mennä, jossa on mielekästä tekemistä. Itsetunnon kohentumisesta suurin osa koki saaneensa siitä, kun tietää paremmin mihin kykenee omassa toiminnassaan.

”On tapahtunut vahvistumista, ollaan erilaisia, oppinut ymmärtämään asioita ihmisistä eri kantilta, ihmistuntemus lisääntynyt”

”Toiminta vaikuttanut saa työkaluja asioiden ajatteluun, vertaistukea”

Sosiaali- ja terveysministeriön loppuraportissa työryhmä katsoi parhaaksi tavaksi edistää osallisuutta ja torjua syrjäytymistä riittävällä sosiaaliturvalla, yhdistettynä työllistymistä edistäviin palveluihin, joita tarjotaan aktiivisesti. Sekä liitetään siihen toimivat sosiaali- ja terveyspalvelut. Asiakkaiden ohjautuminen työelämävalmiuksia edistävään tai osallisuutta edistävään sosiaaliseen kuntoutukseen tulee varmistaa todetun kuntoutustarpeen perusteella, ei esimerkiksi pelkästään aktivointitoimenpiteenä tai resurssisyistä. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluja tulee kehittää ja työttömille henkilöille pitää tarjota mahdollisuuksia pohtia omia valintojaan ja tehdä ratkaisuja niiden mukaisesti hyvinvointinsa ja osallisuutensa edistämiseksi. (Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän loppuraportti, osallistavan sosiaaliturvan tavoitteiden toteutumiseksi toteutettavat toimenpiteet. Sosiaali- ja terveysministeriö 2015, 47-50). Justeerissa asiat olivat toteutuneet edellä mainitulla tavalla, koska monet haastateltavat kokivat saaneensa riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut toiminnan aikana. Toiminta auttoi itsetuntemuksen lisääntymiseen ja antoi tietoa omista mahdollisuuksista sekä kyvyistä.

4.4 Kokemuksia toiminnan vaikutuksista tulevaisuuteen

Osa koki toiminnalla saavuttaneen kaiken, mitä oli lähtenyt tavoittelemaan. Toiset saavuttivat tiettyjä osa-alueita arjen- ja elämänhallinnan tavoitteissa. Yksi haastatelluista koki ajoissa paikalle tulemisen olleen hänelle saavutus, joka vaikuttaa suuresti myös muiden tavoitteiden saavuttamiseksi, kun siinä onnistunut. Oman tilanteensa näkeminen ja ymmärtäminen auttaa. Sitä kautta saa tietoa, mihin on mahdollisuuksia. Monille päivärytmin saaminen säännölliseksi oli erityinen sisältö elämään, koska aamuisin on paikka minne lähteä. Osa haastateltavista ajatteli toiminnan vaikuttaneen siten, että elämään on tulevaisuudessa odotettavissa muutosta.

”Maailma avartunut, harrastukset tullut takaisin”

Kokemuksia oli myös siitä, ettei halua muutosta, vaan toiminnassa kulkeminen koetaan riittäväksi. Ei ole halukkuutta tai mahdollisuutta työelämään siirtymiseen ja muutoinkaan elämäntapojen muuttamiseen esim. alkoholin käytön osalta. Monet ajattelivat siten, että työllistyminen tulevaisuudessa on tavoitteena ja haaveena, mutta esimerkiksi päihteiden käytön hallinnassa on vielä tekemistä ja työllistyminen ei vielä onnistu. Fyysiset rasitteet ja monet terveydelliset ongelmat koettiin myös esteenä työllistyä lähiaikoina tai ollenkaan tulevaisuudessa. Kysyttäessä mahdollisesta paikasta yhteiskunnassa sekä osallisuudesta siellä, tulevaisuus nähtiin valoisana, joskin esteitä on raivattavana.

Kysyessäni lopuksi haastateltavilta, mitä sellaista he haluaisivat kertoa, mitä en ole osannut kysyä tai haluavat minun tietävän, osa kertoi ryhmätoiminnassa ollessaan kokeneen ajoittain turhautumista.

Joidenkin haastateltavien mielestä toiminnasta puuttui mielekäs tekeminen toisinaan. Ryhmätoiminta oli erään mukaan kahvilla istumista ja samoista asioista puhumista. Liikunnalliset päivät koettiin mielekkäiksi. Nykyisellään kertoivat liikuntatiloja olevan heikosti tarjolla, johon toivottiin saatavan parannusta.

Haastattelussa tuli myös sellainen kokemus esille, jos toiminnasta ei ollut kiinnostunut tai oli muuten huono päivä, koettiin ettei saanut olla silloin oma itsensä ja vaan pidettiin silmällä.

”Ryhmätoiminta kahvilla istumista, saisi olla enempi muuta, jota voisi kehittää, enemmän aktiviteetteja, ei liikuntapaikkoja joissa käydä, ryhmätoiminnassa samat keskustelut asiakkailla”

”Täällä ei jaksa aina tehdä, kun huonoja päiviä. Tuntuu että kytätään, jos ei joskus kiinnosta”

”Välillä olisi urheilua, tikanheittoa ei jaksa, tilojen puute”

Esimerkiksi Kokeilusta Kipinää kuntoutuskokeilussa osallistuneiden elämäntilanteen parantumista vahvistavia mekanismeja olivat, kuntoutujan tilanteen realistinen pohdinta, henkilökohtainen ja kokonaisvaltainen tukeminen, asioiden selvittely, vertaistuen hyödyntäminen sekä tuen tarjoaminen siten, että asiakas kokee kuuluvansa johonkin. Haastattelemistani Työpaja Justeerin asiakkaista useimmat näkivät tulevaisuuden valoisana ja kokivat edellä mainitut vahvistavat mekanismit suurelta osin toteutuneiksi heidän toimintansa aikana. (Suikkanen, Linnakangas, Harjajärvi & Martin 2005.)

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Yhteenvedona totean haastateltavien kokeneen työpaja Justeerin toiminnan olleen tärkeä osa elämää. Kaikki haastateltavat kokivat voineensa vaikuttaa toiminnan sisältöön ja toteutukseen, joka on erityisen hyvä asia. Erityisesti nousi esille, että on paikka minne aamulla lähteä ja kokee itsensä kuuluvaksi johonkin yhteisöön. Toiminnan koettiin tuoneen muutoksia haastateltavien omaan arkeen ja elämään. Samalla sen osaltaan koettiin vähentävän päihteiden käyttöä toiminnan aikana sekä tuoneen sisältöä elämään.

Tutkimuskysymyksessäni kysyin, millaisia ovat asiakkaan kokemukset vaikuttamismahdollisuuksista sosiaalisen kuntoutuksen asiakassuunnitelmaan heidän itsensä kuvaamina? Haastateltavien kokemusten mukaan, heidän mielipiteensä otettiin huomioon sekä yksilölliset tarpeet huomioitiin asiakassuunnitelmia laadittaessa. Justeerin toimintaan tulleet haastateltavat kokivat pystyneensä vaikuttamaan sosiaalisen kuntoutuksen toiminnan sisältöön ja omiin arjen- ja elämänhallinnan tavoitteisiin. Haastateltavista kukaan ei ollut antanut palautetta tai kehittämisideoita omaa asiakassuunnitelmaa laadittaessa.

Kokemukset siitä, miten asiakas on kokenut toiminnan vaikuttaneen arjen- ja elämänhallintaan, työ- ja toimintakykyynsä, elämäänsä sekä tulevaisuuden näkyymiin itsensä arvioimana, olivat pääsääntöisesti positiivisia Justeerin ja siellä toteutettavan sosiaalisen kuntoutuksen, jossa haastateltavat olivat arjen- ja elämänhallinnan tavoitteilla, perimmäinen tavoite on tukea asiakkaita, jotta he saavuttaisivat tavoitteensa. Haastateltavien kokemukset Justeerin toiminnasta muodostuivat monista eri tekijöistä, joita opinnäytetyössäni sain mielestäni esille.

Tuen tarve ja riittävyys on yksilöllistä. Sitä on mahdollista arvioida kokemuksilla saamastaan tuesta ja kokemuksesta, onko tavoitteisiin päästy sekä kuntoutuminen edistynyt. Suurin osa haastateltavista koki toiminnan tuoneen sisältöä omaan arkeen ja hyvinvoinnin koettiin lisääntyneen. Osa haastateltavista koki päässeensä heille laadittuihin tavoitteisiin ja kuntoutuksen koettiin edistyneen. Joidenkin kokemukset olivat sellaisia, että toiminnan jatkuminen edistäisi kuntoutumista ja tavoitteiden saavuttamista. Osalle pelkkä toiminnassa kulkeminen riittää. Toisaalta koettiin päihteiden käytön olevan esteenä elämäntapojen muuttamiseen

tai esimerkiksi terveydellisten asioiden haittaavan mahdollista työelämään siirtymistä tai sen harkitsemista. Tulevaisuuden näkymät olivat kaikilla haastateltavilla kuitenkin valoisat, joskin nähtiin esteitä olevan raivattavissa. Edellä mainittu positiivinen kokemus tulevaisuuden näkymistä oli jopa yllättävä.

Ryhmätoimintaa en varsinaisesti ajatellut työssäni käsitellä, mutta kysyessäni mitä he haluavat minun haastattelijana tietävän sellaista, mitä en ole kysynyt, jolloin nousi esille, ettei ryhmätoimintaa koettu aina mielekkääksi. Edellä mainittu asia olisi sellainen, johon Justeerissa voisi kiinnittää huomiota ja halutessaan kehittää ryhmätoimintaa.

Edellä mainittujen pohdintojeni perusteella, sain mielestäni tutkimuskysymyksiini vastaukset ja löysin opinnäytetyölleni tarkoituksen. Haastatteluaineiston ja tulosten luotettavuutta olen myös pohtinut. Jokaisessa haastattelussa kävin läpi samalla tavalla haastattelurungon, jotka äänitettiin nauhurilla tai puhelimen äänitystoiminnolla. Tallenteet olivat selkeitä sekä kuuluvia, joten litterointi oli sujuvaa ja luotettavaa. Se osaltaan lisää haastatteluaineiston luotettavuutta. Onnistuin mielestäni valitsemaan oikean menetelmän sekä toimivat kysymykset haastatteluun. Opinnäytetyöni tavoitteet ja tarkoitus toteutuivat. Haastatteluissa pystyin esittämään tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä, joka sai aikaan paljon keskusteluja. Tällöin myös mahdollisilta väärinkäsityksiltä vältyttiin. Opinnäytetyöni kautta pääsin tutustumaan sosiaalisen kuntoutuksen palveluun, joka oli suunnattu arjen- ja elämänhallinnan tavoitteilla oleville henkilöille työpaja Justeerissa toteutetulla toiminnalla. Justeerista sain hyödyllistä kokemusta aikuissosiaalityön suuntautumiseen opinnoissa.

Jatkotutkimusideoita pohtiessani, asiakassuunnitelman laatimista voitaisiin kehittää vielä paremmaksi siten, että asiakassuunnitelman sisältöön palattaisiin myöhemmin Justeerin toiminnan tultua jo tutuksi. Ja sitä tarkasteltaisiin siitä näkökulmasta, mitä palautetta he haluaisivat asiakassuunnitelman laadintavaiheeseen antaa kyseisellä hetkellä. Toisena jatkotutkimusideana ryhmätoiminnan ja sen kehittämisen tutkiminen sopisi tämän työni jatkoksi

LÄHTEET

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino

Hirsjärvi, S., Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki : Gaudeamus Helsinki University Press, Oy Yliopistokustannus, HYY yhtymä

Jelli järjestötietopalvelu 2020. Osallisuus-sanastoa. Viitattu 18.2.2020. <http://www.jelli.fi/osallisuus/osallisuusaineistoa/osallisuus-sanasto/>

Kuntoutusportti 2016. Sosiaalinen kuntoutus. Viitattu 20.2.2020. <https://kuntoutusportti.fi/kuntoutujalle/kuntoutuksen-jaottelut/sosiaalinen-kuntoutus/>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189.

Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 30.12.2014/1369

Lapin Amk. Tutkintosäntö. Viitattu 18.2.2020. <https://julkiset.lapinamk.fi/DropOffLibrary/Lapin%20AMK%20tutkintos%C3%A4%C3%A4nt%C3%B6.pdf>

Ojasalo, K., Moilanen, T., Ritalahti, J. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Sanoma Pro Oy, Helsinki 2014. ISBN 978-952-63-2695-S.

Raivio, H. 2017. Sosiaalinen kuntoutus, käsitteellistä tarkastelua ja katsaus tulevaan. Terveiden- ja hyvinvoinninlaitos, Sosku-kehittämishanke. Viitattu 20.2.2020 http://pajathameensosiaalityo.pbworks.com/w/file/114729475/1_Sosiaalinen%20kuntoutus_Raivio%2025012017.pdf.

Ranuan kunta 2020. Työllistämispalvelut. Viitattu 20.2.2020 <http://www.ranua.fi/fi/Kuntalaiselle/Sosiaali-ja-terveys/Sosiaalipalvelut/Tyollistamispalvelut>.

Riitta Kinnunen ja Valtakunnallinen työpajayhdistys ry 2016. Sovari – sosiaalisen vahvistumisen mittari työpajatoimintaan ja etsivään nuorisotyöhön. Viitattu 20.2.2020.

https://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwjd3pa50KjbAhXhbZoKHTFSBi4QFgg-vMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.tpy.fi%2Fsite%2Fassets%2Ffiles%2F1372%2Fsovari_valtakunnallinen_raportti_2016.pdf&usq=AOvVaw238owJS7VvufLeuCTV0sGG

Sandelin, I. 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Kuntouttava työtoiminta asiakkaiden kokemana, kirjallisuuskatsaus asiakkaiden toiminnalle antamista merkityksistä. Viitattu 20.2.2020. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114912/URN_ISBN_978-952-302-154-9.pdf?sequence=1.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2020. Kuntouttava työtoiminta. Viitattu 20.2.2020. <https://stm.fi/kuntouttava-tyotoiminta>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Osallistava sosiaaliturva, työryhmän loppuraportti. Viitattu 20.2.2020. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70345/URN_ISBN_978-952-00-3581-5.pdf?sequence=1.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2017. Sosiaalihuoltolaki soveltamisopas. Viitattu 20.2.2020. <https://stm.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-00-3959-2>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2017. Sosiaalinen kuntoutus. Viitattu 20.2.2020. <https://stm.fi/sosiaalityo>

Suikkanen, A., Linnakangas, R., Harjajärvi, M., Martin, M. 2005. Kokeilusta kipinä. Keski-ikäisten pitkäaikaistyöttömien kuntoutuskokeilun arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 8/2005. Helsinki.

TE-palvelut 2017. Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu. Viitattu 20.2.2020. http://www.tepalvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/tukea_tyollistymiseen/monialainen_yhteispalvelu/index.html

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020a. Aktivointisuunnitelma. Viitattu 20.2.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus/kuntouttava-tyotoiminta/aktivointisuunnitelma>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020b. Kuntouttavan työtoiminnan arki. Viitattu 20.2.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-arki>

Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Vantaa: Hansaprint.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 20.2.2020. http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

LIITTEET

- Liite 1. Tiedote haastateltaville
- Liite 2. Haastattelusopimus
- Liite 3. Teemahaastattelurunko

Liite 1 1(3)
Haastattelurungon teemat

Ohjautuminen sosiaaliseen kuntoutukseen ja suunnitelma kuntoutuksesta.

- a) Miten päädyitte sosiaaliseen kuntoutukseen ja kenen kanssa suunnitelma laadittiin? Olitteko itse yhteydessä vai jokin muu?
- b) Pystyitkö vaikuttamaan suunnitelman sisältöön? Omat arjen- ja elämänhallinnan tavoitteet?
- c) Huomioitiinko tarpeitanne tarpeeksi, esim. mahdolliset kiinnostuksen kohteet yms?
- d) Mitä kehittämisideoita olisi suunnitelman laatimiseen? Annoitteko palautetta suunnitelman laatimisesta?

Liite 1 2(3)

Arjen- ja elämänhallinta kuntoutusjakson aikana

- a) Toiminnan vaikutus päivärytmiin, liikkumiseen, nukkumiseen?
 - päihteiden käyttö?
 - mahdollinen pelaaminen?
- b) Ruokailutottumukset ja mahdolliset muutokset?
- c) Tapahtuiko muutoksia vapaa-ajanvietossa, harrastuksissa?
- d) Havaitteko muutoksia toiminta- tai työkyvyssä, terveydessä tai jollakin muulla osa-alueella?
- e) Miten muutoin kuvailisit elämässäsi tapahtuneita muutoksia?
 - Onko niitä ja millaisia?

Liite 1 3(3)

Kokemukset toiminnan aikana

- a) Oletko saanut uusia ystävyysuhteita?
- b) Onko suhteesi muuttunut ystäviin/perheeseen?
- c) Oletko kokenut toiminnan vaikuttaneen fyysiseen vointiin tai elämän mielekkyyteen, vai koetko?
- d) Onko toiminta vaikuttanut itsetuntoon, uskoon itsestä?
- e) Onko osallisuus lisääntynyt , esim. kokemus kuulumisesta osana yhteiskuntaan?
- f) Koetko sosiaalista vahvistumista tapahtuneen?
 - yhteisöllisyys?
 - vertaistuki?

Kokemukset toiminnasta ja tulevaisuus

- a) Oliko toiminnan avulla mahdollisuus päästä sinun tavoitteisiin, saavutitko jonkin tavoitteen?
 - Jos et saavuttanut, mitä ajattelet syyksi?
- b) Saitko toiminnasta jotain erityistä sisältöä elämääsi?
- c) Haluaisitko kertoa jotain sellaista, mitä haluat minun opinnäytetyön tekijänä tietävän?
- d) Tulevaisuus tästä eteenpäin, ajatteletko tilanteesi jatkuvan nykyisellään? Jatkatko elämääsi entiseen malliin, vai tapahtuuko muutosta?
- e) Näetkö työllistyväsi tulevaisuudessa? Mikä on paikkasi yhteiskunnassa, osallisuudessa?

Liite 2

Tervetuloa mukaan kertomaan kokemuksianne kuntouttavasta työtoiminnasta!

Olen kiinnostunut kuulemaan mielipiteitäsi kuntouttavan työtoiminnan palvelusta ja kokemuksia sen vaikutuksista. Sinulla löytyy palveluun osallistujana arvokasta tietoa ja kokemusta, joita haluaisin kuulla.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tuoda esille asiakkaiden kokemuksia, tuleeko asiakas kuulluksi toiminnan sisällöstä päätettäessä, sekä mitä sosiaalisen kuntoutuksen toiminnan on koettu vaikuttavan heidän elämäänsä, haastateltavien itsensä arvioimana, joihin kysymyksiin teiltä löytyy arvokasta tietoa ja kokemusta. Toivottavasti tulet kertomaan näistä kokemuksista haastattelutilaisuuteen.

Lämpimästi tervetuloa haastattelutilaisuuteen!

Ystävällisin terveisin

Mikko Laivamaa

Opiskelija, Lapin AMK

Mikäli haluatte lisätietoja tutkimuksesta:

Lapin AMK:n opiskelija:

Mikko Laivamaa , sähköposti: mikko.laivamaa@pp.inet.fi

Liite 3

Haastattelusopimus

Opiskelen Lapin ammattikorkeakoulussa sosionomi (AMK) tutkintoa ja teen opinnäytetyötä asiakkaan kokemuksista Työpaja Justeerissa. Opinnäytetyöni tarkoituksena on tuoda esille asiakkaiden kokemuksia, tuleeko asiakas kuulluksi toiminnan sisällöstä päätettäessä, sekä mitä sosiaalisen kuntoutuksen toiminnan on koettu vaikuttavan heidän elämäänsä, haastateltavien itsensä arvioimana. Tarvitsen kirjallisen suostumuksesi haastatteluissa saadun tiedon käyttämiseen. Haastatteluun ei tarvitse valmistautua ennakoon, vaan keskustellaan valmiiden kysymysten pohjalta.

Opinnäytetyöni tuo esille asiakkaiden näkökulmaa, joita hyödyntämällä voidaan kehittää Työpaja Justeerin toimintaa ja palvelukokonaisuuksia. Asiakkaiden kokemusten kuuleminen ja osallisuus on tärkeää työssäni.

Tutkimukseen osallistutaan nimettömänä ja osallistuminen on vapaaehtoista. Haastattelut nauhoitan, niitä ei luovuteta ulkopuolisten käyttöön. Haastatteluaineistoa käytän opinnäytetyöni tekemisessä, johon suostumuksenne tarvitaan.

Opinnäytetyössäni noudatetaan hyvän tieteellisen käytännön tapoja ja tutkimusaineistoa tullaan käsittelemään luottamuksellisesti. Opinnäytetyöni valmistuessa haastatteluaineisto ja muistiinpanot tuhotaan. Toimitan opinnäytetyöstäni osallistujille linkin työni valmistuttua, josta sitä on mahdollista lukea.

Toivon osallistumistanne haastatteluun, joka toteutetaan Työpaja Justeerin tiloissa ___/___/_____ kello _____. Haastatteluun on hyvä varata aikaa 1- 1,5 tuntia.

Ranualla (päiväys)_____

Mikko Laivamaa

(haastateltavan allekirjoitus)

